

<https://doi.org/10.37919/0201-419X-2020.93.4>

УДК 81'38

ЛІНГВОСОФІЯ «РАБСТВА – СВОБОДИ» У ДРАМИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «В КАТАКОМБАХ»

БИБИК Світлана Павлівна,
доктор філологічних наук,
професор, провідний науковий
співробітник відділу стилістики,
культури мови та соціолінгвістики
Інституту української мови НАН
України, вул. М. Грушевського, 4,
м. Київ, 01001;
e-mail: sbybyk2016@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9765-497X>

Svitlana BYBYK,
Doctor of Philology, Professor,
Leading researcher of the
Department of Stylistics, Culture of
the Language and Sociolinguistics
Institute of the Ukrainian Language
of National Academy of Sciences of
Ukraine, 4 Hrushevskiy St., Kyiv 01001,
Ukraine;
e-mail: sbybyk2016@ukr.net

У статті запропоновано стилістичний аналіз драми Лесі Українки «В катакомбах». Основою методології дослідження становить лінгвософський підхід, тобто проєкція «теми – основної думки – проблематики», особливостей соціального та світоглядного конфліктів на мовну основу твору. Наголошено на лексико-граматичних проявах взаємодії риторики «високого», «нейтрального» та «низького» реєстрів за переваги перших двох. У зв'язку з цим диференційовано комунікати з теологічною, євангелізованою і повсякденно-побутовою стилістичною семантикою.

Зроблено акцент на стилістиці антитези, образів-символів, прецедентних імен. Встановлено, що перша допомагає стилізувати дискусійність, полілогічність комунікації персонажів, друга – увиразнити філософію межів 'я буття земного і духовного, третя – стилізувати час, окреслити ціннісне наповнення лінгвосвідомості учасників комунікації. Підкреслено, що потрактування прецедентних феноменів у Лесі Українки відповідає авторській стратегії вираження суспільно-політичної позиції інтелігента в імперській Росії кінця XIX – початку XX ст., актуалізації конфліктності між міфологічним – теологічним та конкретно-практичним світоглядами.

Простежено зміни текстової семантики лексем раб, воля.

Зауважено на ролі тексту драми «В катакомбах» у розвитку книжної української літературної мови як засобу осволення здатності української нації до змагальності.

Ключові слова: мова поезії, лінгвософія твору, ключове слово, комунікат, риторика, символ, антитеза.

Відома драма Лесі Українки «В катакомбах» і до сьогодні залишається текстом з відкритою інтерпретацією, адже в основі твору лінгвософія буття, колізія вічної проблеми рабства і свободи людини – фізичної, соціальної, духовної, естетичної. Осмислення неофітом-рабом вибору ускладнює проблема прийняття християнства як духовної основи людського життя, як інструменту впорядкування власних стосунків із дружиною, із однодумцями-християнами, свого ставлення до духовної жертви. Як зауважує український філософ Р. Мукоїд, «важко не помітити, що для Лесі Українки більш характерна опозиційність героїв, їхнє різке протиставлення себе зовнішньому світові» [Мукоїд: 140]. І це спостерігається і в її драматичних поемах «На руїнах», «Одержима», «Три хвилини», «У пущі», «Оргія».

Проблематика твору зумовлена зацікавленням поетеси давньою історією європейської цивілізації, зокрема Римської імперії у період утвердження і поширення християнства в 2–4 століттях н. е. Ця тема пробуджена часом – неоромантичними настроями в Західній Європі та в Україні межі століть. Основним принципом побудови комунікації є полілог одновірців і того, хто намагається прийняти християнство, – представників різних соціальних верств: священництва (єпископ, дякон) і різних за віком, статтю і соціальним становищем осіб – патриція та рабів. Для авторки важливо підкреслити, увиразнити лінгвософію кожного із представників соціальної структури суспільства того часу, тому всі персонажі ідентифіковані за апелюваннями. Лише в окремих репліках ми дізнаємося, що «молода жінка» – Анціллодея (у перекладі ‘раба божа’), старий дякон – олійник Агатофіл (‘той, хто любить добро’); на початку твору відспівують замученого брата Харіклея (‘гарна слава’). Останнє з імен викликає кілька асоціацій. З одного боку, це прецедентне чоловіче ім’я візантійської культури (персонаж роману «Дросилла і Харикл»), з яким пов’язані найвищі чесноти – самовідданість, моральна стійкість, здатність до самопожертви. Маловідоме для сучасного читача, воно знакове, символічне для самої Лесі Українки як високоосвіченої особистості, так і для контексту драми, у якій вона утверджує дух боротьби і збереження моральної стійкості, світлості духа.

З другого боку, це ніби «вихоплене» із буття ім'я звичайної, нікому не відомої людини, смерть якої примушує задуматися над смыслом життя і взаємин зі світом у рабовласницькому античному суспільстві.

Соціокультурне підґрунтя драми зумовлює взаємодію трьох риторичних планів – високого, середнього та низького – з перевагою першого. У драмі Лесі Українки вони представлені через комунікати з характерною книжною, нейтральною і ризмовною лексико-граматичною основою.

Високе (риторика церковно-релігійного буття). Теологічний комунікат ініціює сюжетну колізію, а ширше – дискусію між учасниками діалогів. Йдеться про усталений контекст літургійного звернення до вірян-братів, з якими єпископ проводить відправу померлого:

Є п и с к о п

Прославно ж, браття, господа Христа,
що посадив на небі поруч себе
замученого брата Харіклея.

Ствердно лунає один із ключових догматів християнства з уст церковного хору:

Х о р

На небі слава господа Христу,
що визволяє від земних кайданів,
з гріховної темниці нас виводить
у царство світла вічного.

Д и я к о н

Амінь.

У процитованому фрагменті закладена діалектика духовного буття, яку втілено через антитези: *Христос – замучений брат; царство вічне – гріховна темниця*. Той, хто зазнав мук на землі, після смерті виведений Господом у Царство Світла, сів праворуч Всевишнього: мука при фізичному житті винагороджена раєм у духовному світі. У такому контексті авторка драми стилізує риторику і трансформує смислове наповнення одного із богослужбових текстів, що читають на вечірніх службах і зараз, а саме «Стих: Виведи з темниці душу мою, щоб славити ім'я Твоє».

Увесь наступний полілог – це спроба його учасників переконати неофіта-раба в тому, що здобути рабство на Небі – це мета кожного християнина. Цю лінію авторка веде за допомогою догматичних комунікатів, які вкладені в уста священництва та вже стійких, переконаних християн. Ось кілька цитат з мови єпископа (*всі рівні перед богом; Раби господні, брате, не забудь. Сказав Христос: ярмо мое солодке, тягар мій легкий; Він простий духом, а царство боже для таких найближче; Хто терпить все в покорі, той щасливий, тому однаково: чи пан, чи раб він буде тут у світі; Не треба плакати, хоч би померла дитина ваша, – їй велике щастя на небі приготоване; Хто по неволі согрішив, той чистий; Одна отара буде, єдиний пастир; Жени від себе геть лихого духа гордині й розпачу! Смертельний гріх оці твої прокльони, ще й в годину, коли тобі брати братерську поміч так гоїно призволяють; Христос віддав і плоть, і кров свою в поживу вірним; Хто на сьому світі не хоче царства божого вбачати, той втратить і небесне царство боже і буде вергнутий в геєну люту, де племінь негасимий, плач і скрегіт і де робак довіку точить серце; Бог єдиний на світі є: бог Слово, бог Любов. Бог триєдиний: Батько, Син і Дух та ін.), старого дякона (*Бо часами, як покінчаться вже трапеза вбогих, приходять і єпископ та найстарші Христової зажити крові й тіла, подати нам науку благочестя, умити ноги браттям*), молодого християнина (*Терплячих і покірних не лякає смерть на хресті за того, хто прийняв за всіх нас муки хресні*) і старого раба: *То божья воля, що вродивсь він паном, а я – рабом; Не заздри, брате, не губи душі, святої чистоти їй не плями*). Ключові слова таких комунікатів – **раб господній, ярмо солодке, тягар гіркий, терпіння (терплячий), покора (покірний), отара – пастир, гріх, душа чиста (чистий)**.*

Як до опорних засобів доведення єпископ апелює у своїй комунікації до рядків із Святого Письма («Нехай кожна людина кориться вищій владі, бо немає влади, як не від Бога, і влади існуючі встановлені від Бога», Рим.13: 1–4; «Мені належить помста», Рим. 12: 19), переконуючи неофіта-раба:

**«Нема на світі влади, окрім тої,
що йде від бога».** Бог є цар і пан

над усіма владиками земними,
вони в його руці, і він помститься
над ними за неправду, а не ми.

«*Мені належить помста*», – каже Вічний.

Високе – нейтральне – низьке (усно-розмовне) (риторика дискусії на філософські теми). Серед одвічних постулатів христової церкви неофіт-раб ніяк не приймає те, що і на Небі людина не перестає бути *рабом*, хоч і господнім. До речі, в Біблії слово «раб» трапляється 192 рази. З погляду лексичної семантики *раб* (30 уживань), як відомо, слово багатозначне: 1. У рабовласницькому суспільстві – людина, яка була позбавлена будь-яких прав і засобів виробництва й перебувала у повній власності свого володаря – рабовласника // Людина, яка потрапила в економічну, політичну залежність від кого-небудь, втратила свої права, свободу дій, зробившись підлеглою, підневільною. 2. *перен.* Той, хто сліпо виконує волю вищестоящої особи, осіб, плазує перед ними. 3. *перен.* Той, хто повністю підпорядковує чому-небудь свою волю, вчинки і т. ін. ♦ **Раб божий:** а) (*рел.*) християнин; б) (*жарт.*) чоловік взагалі (СУМ VIII: 424).

З одного боку, у священництва та переконаних християн відчуття єдності з Богом притупило оту невпокореність, яка ще нуртує в душі неофіта-раба. Він, що міркує приймати чи не приймати християнство, не позбавлений земного, соціально-економічного, сприймання рабства, що супроводжується фізичним, матеріальним і духовним пригніченням людини, зневажанням її як особистості, несе кривду і морально-психологічне приниження (останнє він пояснює на прикладі особистого життя, коли його дружина мусить переодягатися і служити-втішати панство, тобто вести подвійне життя). Подив і обурення, що їх викликає усвідомлення рабства у стосунках «царство небесне – душа», стилізує емоційний синтаксис, завдяки якому створюється дискусійна ситуація. Співрозмовники міняються ролями, формулюючи аргумент – контраргумент, аргумент – підхоплення та уточнення думки і под.:

Є п и с к о п

Наш брат був на землі *рабом поганським*,

тепер він *раб господній*, більш нічий.

Неофіт-раб

Господній раб? Хіба ж і там раби?

А ти ж казав: *нема раба ні пана*

у царстві божому!

Єпископ

Се щира правда:

всі рівні перед богом.

Неофіт-раб

І раби?

Стійке означення «раб господній», тобто ‘відданий Богові, підкорений Його волі’, неприйнятне для неофіта-раба. Тому увесь полілог засвідчує, що в його свідомості відбувається боротьба концептів рабства земного, яке супроводжують нещастя, і небесного – солодкого, світлого, благого; прагнучи волі після смерті, неофіт хоче насамперед здобути свободу при житті, відчуту її в соціальному плані, а потім – у духовному.

Щодалі у репліках неофіта-раба посилюються усно-розмовні емоційно-оцінні, перервані, стверджувальні, заперечні, запитальні конструкції, адже він переживає стани задуми, здивування, він намагається викрити нерівність і на Небі. При цьому центральною залишається «висока» тема – істинності церковно-релігійних догматів про свободу людини в Царстві Божому:

Неофіт-раб

(після тяжкої задуми)

Ні!..

Не можу. Не збагну я сього слова;

Неофіт-раб

Я думаю... ось ти сказав, що тут

у нас є царство боже... А чому ж

у нас тут є патриції, плебеї,

ну, і раби?

Учасники полілогу намагаються нейтралізувати конфлікт, активізуючи звертання *брат, сестра*, почасти – з інтимізувальними епітетами *мій, наш*, у непрямому значенні – ‘член релігійного братства’, ‘близька по духу людина’. Але лінгвосвідомість неофіта перебуває на рівні лише земного, соціального

сприймання несвободи, підкорення, тому він не сприймає «братання», адже для нього пан є пан, і рівності з ним він не відчуває:

Х р и с т и я н и н - п а т р и ц і й

(виступає трохи наперед)

Душа твоя, *мій брате*,

бентежить даремне. Я – патрицій,

а він – мій раб

(показує на старого чоловіка),

але се так для світу,

а перед богом ми брати обоє.

Н е о ф і т - р а б

(до старого раба)

Ти раб йому про людське око тільки?

С т а р и й р а б

Ні, я служу своєму пану вірно,

не тільки зо страху, а й по сумлінню,

як наказав господь.

Н е о ф і т - р а б

Коли ви рівні,

то нащо маєш ти йому служити?

С т а р и й р а б

То божа воля, що вродивсь він паном,

а я – рабом.

Н е о ф і т - р а б

То, значить, в царстві божім

є раб і пан?

Отже, дискусія про братання у Христі має підвести до твердження, що рабства треба позбавлятися ще на землі, що є революційним твердженням, органічним для епохи мовотворчості Лесі Українки, кінця XIX – початку XX ст.

Лінгвософія «рабства – свободи» у драмі Лесі Українки «В катакомбах» спроектована на низку протиставлень: *старий – молодий; раб – патрицій; раб – пан; раб – вільний; рабство (6 уживань), неволя, ярмо (солодке, христове) – вільний, воля (понад 10 уживань); любов – ненависть; вічне – часове; агана ('вечера любови') – оргія; квіти – бруд; одежа панська – верета рабська; гріх – святість; багатий – убогий; білий – брудний* тощо.

Побутове і сакральне пронизані двовимірністю, що закладає дискусійність певних тверджень і відсутність остаточних висновків-тверджень – кожний залишається на своїй позиції. Зокрема зауважимо, що літературознавці вже зауважували про поширення у творчості Лесі Українки прийому «нон-фініто», пор.: «Своєрідне кружляння навколо фіналу – іманентна риса творчого стилю Лесі Українки. Навіть уже підготувавши твір до друку, вона могла повертатись до кінцівки і вносити в неї певні зміни. Прикладом такого реформування може слугувати драматична поема «В катакомбах». Працюючи над редагуванням твору, авторка спочатку викреслила п'ять рядків, а згодом – усю фінальну частину. Натомість вона дописала гномічну кінцівку, перейняту бойовим духом» [Вісич 2012: 10].

Зокрема неофіт-раб міркує про неоднаковість взаємин у *храмі* (катакомби) та *вдома*, про різницю традицій, етикету взаємин, підмічаючи, що земне панство, що тяжіє до багатства, соціальних і матеріальних благ, таки дворушне, лицемірне:

Патрицій

Він тут мені не раб, тут я йому готов умити ноги, –
ми *зажили святого тіла й крові укупі*, при однім столі.

Неофіт-раб

(до старого раба)

І дома

так само *при однім столі їсте?*

Старий раб

Ні, брате, се б зовсім не випадало.

Неофіт-раб

Чому?

Старий раб

Бо так не личить... не подоба...

Патрицій, приймаючи християнство, намагається досягти внутрішніх змін (духовних), стати рабом з любові, із бажання наслідувати чесноти Господа, догоджати Всевишньому, уподібнюватися Йому – так само вмивати ноги ближньому (див. Іоана 13: 14), приймати частку тіла і крові. Неофіт же віддає перевагу зовнішнім, соціальним, переминам. Ця суперечність поки нездоланна.

Як низьке (буденне) і високе (духовне) протиставлені поняття **хліб** (зокрема як частина агапи; і як символ усього матеріального – одягу, мила, які пропонують християнам для підтримання чистоти зовнішньої; як символ справ людських) і **слово** (синонім Бога). Утім, неофітові цього замало: їх має зв'язати **воля**. Насправді ж соціальній неволі на землі може бути протиставлена лише **воля Божя** на Небі, що є синонімом тієї ж таки покори і терплячості:

Н е о ф і т - р а б

А я не вірю

ні в щирість вашу, ні в такі слова.

Якби ви щиро допомогти хотіли –

он маєте на олтарі срібло

і золото – замість отих агап

могли б рабів з неволі викупляти.

(До патриція).

Ти, пане, міг би відпустити й дурно,

а ми б уже самі собі дістали

одежі й хліба.

Є п и с к о п

Хто такі ми,

щоб **волю божу** одмінити мали,

кому рабом, кому з нас вільним бути?

Про що ти дбаєш? **«Не єдиним хлібом**

живе людина, але й кожним словом,

що з божих уст виходить».

Н е о ф і т - р а б

Ні, їй мало

самого хліба й слів, їй треба волі,

інакше буде нидіти, не жити.

За те ж я маю жаль до вас великий,

що ви мені замість того життя

обітованого у вічному царстві божім

даєте страву, одіж та слова.

Є п и с к о п

Не всі слова однакові, мій брате,

слова господні більш рятують душу,

ніж людські всі діла.

Не о ф і т - р а б

Які ж слова?

«Терпливість і покора», – тільки й чув я

від вас сьогодні. Та невже вони

рятують людські душі? Та невже

за них ідуть на хрест, на наглу страту

і на поталу звірам християни?

Лінгвософське осмислення «рабства – свободи» актуалізує ще один вагомий символ християнства – *Хрест*, стовп мук і звільнення людства від гріхів, символ очищення. Тональність міркування про хрест різна: єпископ ствердно-врівноважений, неофіт – заперечувально-емоційний, він – бунтар, що прагне переконати інших у протилежному, пор.:

Не о ф і т - р а б

Ей, християнине, з якого часу

у вас ганебною зоветься страта?

Невже се ви жахаєте *хрестом*?

Адже Месія ваш не посоромивсь

укупі з розбишаками конати

на тім хресті.

Є п и с к о п

Він *освятив хреста*,

а не розбійники.

Він рятував їх,

а не вони його.

Як неоднозначним є вживання поняття «раб», так неодновимірним є і біблійний за походженням (у значенні 'нести хрест до кінця страти'), але узвичаєний у повсякденні, вислів «нести хрест», тобто 'терпляче зносити труднощі, все, що судилось і стало неминучим у чіємусь житті; виконувати свій обов'язок до кінця' [Словник фразеологізмів 2003: 433]:

Не о ф і т - р а б

Нехай нікого хрест мій не лякає,

бо як почую я в своєму серці

святий вогонь і хоч на час, на мить

здолаю жити не рабом злиденним,

а вільним, непідвладним, богорівним,

то я щасливим і на смерть піду,

і без докору *на хресті сконаю*.

Леся Українка як аргумент на користь бунтарства вводить постать міфічного персонажа – *Прометей*. Його прецедентне ім'я є символом гуманізму, борця із сваволею влади, просвітництва, нездоланності, непереможної сили борця. Міфічно-язичницьке протиставлене християнському:

Єпископ

*Те слово – бог. Він альфа і омега,
початок і кінець. Ним все настало
і ним усе живе, і більш немає
богів на світі, окрім сього бога,
він є і слово, й сила, і життя.*

А всі оті, що звалися богами
в поганським світі, – ідоли бездушні
або злі духи, слуги князя тьми.
І се за те нас мучать, розпинають,
що ми не хочем ідолам служити
і князя тьми признати нашим богом,
бо ходимо не в темряві, а в світлі.

Неофіт-раб

*Я честь віддам титану Прометею,
що не творив своїх людей рабами,
що просвітив не словом, а возгем,
боровся не в покорі, а завзято,
і мучився не три дні, а без ліку,
та не назвав свого тирана батьком,
а деспотом всесвітнім, і прокляв,
віщучи усім богам погибель.
Я вслід його піду. Коли загину,
то не за нього – він не хоче жертви, –
але за те, за що і він страждав.*

Переважно таким було тлумачення прометеїзму в радянські часи. Сучасні ж літературознавці, культурологи наголошують на неоднозначності образу Прометей: «Покора Христова означає: прагнення гармонії з Богом, тобто з Абсолютом, а Прометееве завзяття є протиставленням, що врешті призвело до боротьби людини проти природи – і навколишньої, і своєї внутрішньої ... Шлях розвитку цивілізації, підказаний Прометеем, – то, по суті, шлях технічного прогресу, власне, шлях протидії світовій гармонії...» [Мороз 1995: 8]. В інших рецепціях Прометей ототожнюють із вогненною силою, що знищує усе на своєму шляху, а це підкреслює негативні асоціації з «гієною вогненною», з пеклом [Шейнина 2003: 64]. Ці протилежні оцінки примиряє таке потрактування М. Моклиці, яка проводить паралель Христос – Прометей: «І Прометей, і Христос опікуються людством, але один – тілом його, а другий – душею» [Моклиця 2001: 26]. У результаті сучасне потрактування прометеїзму в драмі Лесі Українки виводить читача на те, що неофіт-раб,

опинившись у ситуації вибору, «відкидає шлях Христа (духовна гармонія, ідеал любові, милосердя, терпимості, добра) і прямує шляхом Прометея (богоборча парадигма, екзистенційний бунт)» [Кузьма 2013: 114].

Зазначена риторика протесту наростає упродовж усього твору і конденсується у фінальних комунікатах, де нарощені негативно оцінні синоніми на позначення соціально залежної людини, атитетичні сполуки, символічні слова-образи:

Неофіт-раб

Я маю жаль до вас,
великий жаль. Я досі був *рабом*,
невільником, запроданим в неволю,
забраним силоміць, а ви тепера
ще й *жебраком* мене зробити хтіли,
щоб я по волі руку простягав
по хліб ласкавий. Ви мені хотіли
поверх ярма гіркого – ще й солодке,
поверх важкого – легке наложити,
і хочете, щоб я ще вам повірив,
немов мені від того стане легше.

Урешті, неофіт наважується висловити *жаль* ('З. Незадоволення з приводу чого-небудь: скарги, нарікання' [Словник української П: 507]) до колишніх однодумців, що викликане невдоволенням від того «прозоріння», яке відбулося в дискусії зі священництвом та християнами. І це кульмінаційний контекст, підхоплений в українській суспільно-політичній культурі:

Неофіт-раб

*А я піду за волю проти рабства,
я виступлю за правду проти вас!*

Виділений комунікат набув самостійного життя. Якщо переглянемо сучасні електронні джерела, то помітимо, що вони стали назвами публікацій про творчість Лесі Українки, митців-борців, бібліографічних покажчиків творів письменниці, до цієї цитати часто звертаються літературознавці-лесезнавці, а також релігієзнавці, що не подарували поетесі антихристиянські мотиви. Неофіт протиставляє себе смиренним, покірним рабам як революційно налаштована особистість, яка є прибічником прагматики негайного вирішення проблем сьогодення.

Останній протиставлена прагматика християнізації буття конкретної людини упродовж усього життя.

Отже, поетична драма Лесі Українки транслює з покоління в покоління дискусійні питання, що виникають у християнізованих та євангелізованих спільнотах, оскільки одвічною є тема духовної боротьби, стійкості, проблема підпорядкування власної свободи соціальним і релігійним нормам. Твір насичений протиставленнями «земне і вічне», «воля – неволя», «закон і сваволя», «смирнення – бунт» тощо, які підпорядковані ключовому – «рабство – свобода». Написана на початку ХХ ст. драма стала класичним зразком полеміки на «високі» теми, ословлення здатності української нації до змагальності, одним із культурних інструментів якої є книжна українська літературна мова. А це було сильним кроком в умовах Росії межі ХІХ – початку ХХ ст. Очевидно, і підтекст твору має соціально-політичне спрямування, утвердження права і волі українства («не-рабів») на власний вибір шляху розвитку, на подолання імперського рабства на всіх його рівнях – індивідуальному, національному, соціальному, загальнолюдському. Цій філософії підпорядкована стилістика антитез, лексико-граматичного арсеналу «високого – зниженого» реєстрів, міфологічно-язичницький та християнський символізм.

Вісич О. Нон-фініто у драматургії Лесі Українки. *Слово і час*. 2012. № 2. С. 9–15.

Кузьма О. Проблема свободи в драмі Лесі Українки «В катакомбах». URL: [file:///C:/Users/Sweta/Downloads/spml_2013_18_21%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Sweta/Downloads/spml_2013_18_21%20(1).pdf) (останнє звернення: 20.11.2020).

Моклиця М. В. Pro et contra християнства (драматургія Лесі Українки). *Слово і час*. 2001. № 6. С. 21–28.

Мороз Л. Леся Українка і християнство. *Дивослово*. 1995. № 2. С.4–10.

Мукоїд Р. Прагнення до свободи у драматургії Лесі Українки. *Про українське право*. За ред. проф. І. Безклубого. Київ, 2014. Число VIII. С. 138–144.

Словник української мови: в 11 тт. За ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980.

- Словник фразеологізмів української мови.* Уклад.: В. М. Білоноженко та ін.; відп. ред. В. О. Винник. Київ: Наук. думка, 2003.
- Українка Леся.* Твори в чотирьох томах. Т. 2. Київ, 1981. С. 61–84.
- Хороб С.* Неоромантична концепція «волі» в драматургії Лесі Українки. *Вісник Львівського університету.* 2004. Вип. 35. С. 257–265.
- Шейнина Е. Я.* Энциклопедия символов. Москва: ООО «Издательство АСТ»; Харьков: «Торсинг», 2003.
- Яценко Н. М.* Проблема свободи особистості в ранніх драматичних творах Лесі Українки. *Радянське літературознавство.* 1983. № 3. С. 57–64.

REFERENCES

- Visych, O. (2012). Non-finito in the drama of Lesia Ukrainka. *Word and time*, 2, 9–15 (in Ukr.).
- Kuz'ma, O. (2013). The problem of freedom in Lesia Ukrainka's drama "In the Catacombs". URL: [file:///C:/Users/Sweta/Downloads/spml_2013_18_21%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Sweta/Downloads/spml_2013_18_21%20(1).pdf) (last appeal: 20.11.2020) (in Ukr.).
- Moklytsya, M. V. (2001). Pro et contra Christianity (drama by Lesia Ukrainka). *Word and time*, 6, 21–28 (in Ukr.).
- Moroz, L. (1995). Lesya Ukrainka and Christianity. *Divoslovo*, 2, 4–10 (in Ukr.).
- Mukoyid R. (2014). The desire for freedom in the drama of Lesia Ukrainka. *About Ukrainian law*, VIII, 138–144 (in Ukr.).
- Bilodid, I. K., ed. (1970–1980). Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols. Kyiv: Naukova Dumka (in Ukr.).
- Bilonozhenko, V. M. and others (2003). Dictionary of phraseology of the Ukrainian language. Resp. ed. V. O. Vynnyk. Kyiv: Naukova Dumka (in Ukr.).
- Khorob, S. (2004). Neoromantic concept of "will" in the drama of Lesia Ukrainka. *Bulletin of Lviv University*, 35, 257–265 (in Ukr.).
- Sheynyna, E. Ya. (2003). Encyclopedia of symbols. Moscow: AST Publishing House LLC; Kharkiv: Torsing (in Rus.).
- Yatsenko, N. M. (1983). The problem of individual freedom in the early dramatic works of Lesia Ukrainka. *Soviet literary criticism*, 3, 57–64 (in Ukr.).

Статтю отримано 30.11.2020

Svitlana Bybyk

LINGUOSOPHY “SLAVERY – FREEDOM” IN DRAMA OF LESIA UKRAINKA “IN THE CATACOMBS”

The article offers a stylistic analysis of Lesia Ukrainka’s drama “In the Catacombs”. The basis of the research methodology is the linguosophical approach, ie the projection of the topic – the main idea – issues, features of social and ideological conflicts on the linguistic basis of the work. Emphasis is placed on the lexical and grammatical manifestations of the interaction of rhetoric of “high”, “neutral” and “low” registers for the advantages of the first two. In this regard, communication with theological, evangelical and everyday topics is differentiated.

Emphasis is placed on the stylistics of the antithesis, the symbolism of the text, the textual interpretation of precedent names. It is established that the first helps to stylize the debatability, polylogical communication of the characters, the second – to express the philosophy of the boundaries of earthly and spiritual being. It is emphasized that the interpretation of precedent phenomena in Lesia Ukrainka corresponds to the author’s strategy of expressing the socio-political position of the intellectual in imperial Russia of the late XIX – early XX centuries.

Changes in the textual semantics of the tokens slave, will have been traced.

It is noted on the role of the text of the drama “In the Catacombs” in the development of the literary Ukrainian literary language as a means of glorifying the ability of the Ukrainian nation to compete.

Keywords: language of poetry, linguosophy of the work, key word, communication, rhetoric, symbol, antithesis.